

КАКВО МЕ БОЛИ, КОГАТО МЕ БОЛИ СЪРЦЕТО?

В българските диалекти съществуват думи, които на пръв поглед съвпадат напълно по форма с книжовните, но могат да означават нещо съвсем различно. Така например, ако в някой от мизийските или балканските говори чуете оплакването „боли ме сърцето“, това може да означава, че ви се оплакват от болки в областта на корема, срв. *Булй гу сърцѣту, рѣзвѣл му съ пѣпѣт*. Ако в Западна България си приказват за *гной*, не бързайте да мислите, че става дума за усложнение при нараняване, а за най-обикновена ‘тор’. Този тип лексеми се наричат **семантични диалектизми**.

Пътищата за появата на семантичните диалектизми в говорите са главно два – запазване в диалектите на лексикални значения, някога съществували в старобългарския език, и развитие в диалектите на нови значения на общобългарските думи. Запазени по-стари значения са налице при лексеми като *послѹжа* ‘услуга’ (*Со пѣри му послѹжи на нѣйа*), *йат* ‘отрова’ (*Лекѹвам са с йѣдове и пелѣне*). Езиковият механизъм за възникването на семантичните диалектизми се основава върху разширяването или стесняването на семантичния обем на съществуващите думи. Например от книжовната дума *светица* ‘жена, канонизирана от църквата’ в банатския говор се е развило значението ‘икона’, което впоследствие е започнало да означава също ‘портрет’ и ‘картина’. Значението на лексемата *биле* ‘билка’ се е стеснило в говора на с. Ракитово, Велинградско, до назоваване на билката ‘смадлика’. Между семантичните диалектизми и съответните книжовни думи е налице по-близка или по-далечна семантична връзка, срв. *бежѣнка* ‘мома, която е избягала при избраника си без разрешение на семейството, пристануша’ (Кюстендилско), *първолѣче* ‘първородно дете’ (Асеновградско, Смолянско).

Доц. д-р **Марияна Витанова**

Секция за етнолингвистика

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ – БАН